

Asia: VN/16546/2022

Itäisen Suomen elinvoimaa vahvistavien toimenpiteiden selvittäminen

Näkemykset itäisen Suomen elinvoimasta

1. Mitkä ovat merkittävimmät muutokset toimintaympäristössäsi sodan alkamisen jälkeen? (mikäli mahdollista perustele esim. tilastotiedoin ja tutkimusten valossa)

Venäjän käynnistämällä hyökkäyssodalla on huomattavia seurauksia Itäisen Suomen talouteen, elinkeinoihin sekä yritysten ja kansalaisten tulevaisuudennäkymiin. Luontainen rajan yli tapahtunut yhteydenpito on loppunut ja rajakauppa ja turismi, joilla on aiemmin ollut huomattavia aluetaloudellisia vaikutuksia, on kuihtunut olemattomiin. Venäjään kohdistettujen sanktitoimien seurauksena mm. puun tuonti Venäjältä Suomeen on lopetettu. Venäjä on katkaissut myös maakaasun toimitukset Suomeen. Merkittävät rajat ylittävää yhteistyötä koskevat hankkeet, jotka sisältyivät vuosia 2021-2027 koskevaan Suomen EU-aluepolitiikkaohjelmaan eivät toteudu. Suurena huolenaiheena on se, em. hankkeet jäävät kokonaan toteutumatta ja näille varattu rahoitus jää käyttämättä tai se siirretään muille alueille.

Merkittävimpiä seurauksia muuttuneesta tilanteesta ovat logistiikkaan eli käytännössä teihin ja ratoihin liittyvien hankkeiden peruuntuminen. Itäiseen Suomeen on ollut jo päätettynä tai suunnitteilla yli 200 miljoonan euron edestä logistiikkahankkeita, joiden tarkoituksena on ollut helpottaa liikennettä Venäjälle. Suomen hallitus perui keväällä myös Saimaan kanavan 95 miljoonan euron suuruisen peruskorjaushankkeen. Sodan seurauksena tavaraliikenne Saimaan kanavassa on ollut keskeytyksissä kevästä lähtien. Kanava on ollut merkittävä kuljetusreitti maailmalle monille itäsuomalaisille yrityksille erityisesti metsä- ja puunjalostusalalla.

Maatalous

Maatalouden kehitys itäisessä Suomessa on jo pitkään poikennut muusta maasta. Tuotanto on siirtynyt itäisen Suomen maakunnista vähitellen muualle Suomeen. Äskettäinen TNS Kantarin maatalojen kehitysnäkymät -tutkimus ennakoii kehityksen jatkuvan. Tilalukumäärien alenemat vuoteen 2030 mennessä ovat suurempia itäisen Suomen maakunnassa kuin muualla maassa ja toteutuneet sukupolvenvaihdokset maataloilla hyvin vähäisiä. Huoltovarmuuden, elintarvikeketjun ja

matkailun näkökulmasta on tärkeää säilyttää alueelle omaleimainen hajautetun maataloustuotannon malli.

Alan investointia myös itäisessä Suomessa rajoittaa tällä hetkellä maatalouden yleinen heikko kannattavuus ja vallitseva kustannuskriisi. Erityinen ongelma itäisessä Suomessa on rahoituksen saaminen maatalojen alhaisten vakuusarvojen vuoksi. Syynä tähän ovat erityisesti pellon hinta ja vähäiset jälkimarkkinat maatalousrakennuksille. Alueen luontaiset seikat kuten peltojen hajanaisuus ja pitkät etäisyydet ovat usein myös rajoittava tekijä alan investoinneille. Pitkien etäisyyksien vuoksi myös tarvittavien palvelujen, kuten eläinlääkäripalvelujen saanti on vaikeutunut.

Heikentyneillä kehitysnäkymillä on suora yhteys myös itäisen Suomen elintarviketeollisuuden toimintaedellytyksiin. Ilman riittävää maataloustuotteiden tuotantopohjaa, myös tuotteita jalostava elintarviketeollisuus kuihtuu itäisestä Suomesta. Venäjän vienti on ollut jumissa jo Krimin valtauksista lähtien, mutta nyt matkustajakauppa on käytännössä loppunut.

Huomionarvoista itäisen Suomen maatalouden heikentyneessä tilanteessa on myös viime vuosina merkittävästi lisääntyneet hanhituhot.

Metsätalous

Puuntuonnin loppuminen Venäjältä asettaa ison haasteen metsäsektorin logistiikalle. Alueelta tarvitaan huomattava määrä aines- ja energiapuuta. Haasteeksi ja pullonkaulaksi tilanteessa muodostuu rataverkon toimivuus, puun kuormauspaikkojen riittävyys ja tieverkon, erityisesti alempiasteisen tieverkoston kunto.

Matkailuala

Matkailuala itäisessä Suomessa on kärsinyt ensin koronan vuoksi ja sitten Venäjän hyökkäyssodan seurauksena enemmän kuin muualla Suomessa. Aluetaloudellisesti matkailutulojen menetykset ovat huomattavia, suorien matkailuelinkeinon kohdistuvien vaikutusten lisäksi asialla on laajempia vaikutuksia työllisyyteen ja kuntien talouteen. Venäläisten matkailun romahtaminen on heikentänyt erityisesti ympärivuotisen matkailun volyyymiä, vaikuttanut erityisesti ostosmatkailuun ja mökkimatkailun sekä maaseutumatkailun kysyntään oheispalveluineen. Matkailuyritysten investoinnit Itä-Suomessa tehty vahvasti venäläismatkailijoiden tasaisen ja kasvavan virran varaan 2010- ja 2020-luvuilla.

2. Mistä löytyvät itäisen Suomen uudet elinvoiman lähteet?

Itäisen Suomen maatalouden ja alkutuotannon negatiivinen kehitys on käännettävä. Asia vaikuttaa myös alueen jalostavan elintarviketeollisuuden tulevaisuudennäkymiin ja palvelee vahvasti alueen matkailun kehittämisen tarpeita.

Itäisen Suomeen maataloudelle ja alkutuotannon kehittämiseksi tarvitaan mm. seuraavia poliittisen tason toimenpiteitä:

- Korotetut investointituet maatalouden investoinneille itäiseen Suomeen
- Maatilojen sukupolvenvaihdosten edistäminen ja nuorten viljelijöiden toimintaedellytysten tukeminen
- Valtion takaukset maatilojen vakuusarvoille
- Tukitoimia itäisen Suomen maatilayrityksille, jotka monialaistavat tuotantoaan (tukea maaseudun yritysten liiketoiminnan aloittamiseen, sen monipuolistamiseen ja kasvattamiseen)
- Tulevaisuudessa on myös selvitettävä Suomen CAP-suunnitelman mahdollisuudet edistää itäisen Suomen maatalouden erityisongelmia

Metsätaloudella ja puunjalostuksella on perinteisesti ollut itäisessä Suomessa vahva asema. Alalla on erinomaiset mahdollisuudet kehittyä ja luoda kasvavassa määrin arvonlisää ja hyvinvointia itäiseen Suomeen. Koko ketjun toimintaedellytyksistä huolehtimalla on metsätalouden investointeja mahdollista toteuttaa myös jatkossa itäisessä Suomessa. Lyhyellä tähtäimellä on huolehdittava logistiikasta, jolla Venäjältä tuotava puu voidaan korvata. Rataverkon puunkuljetuksia mahdollisesti haittaavat pullonkaulat tulee poistaa. Puun kuormauspaikkojen riittävyys tulee tarkastella toimijoiden kanssa ja tieverkon ympärivuotinen liikennöitävyys tulee varmistaa. Erityisesti on huolehdittava alempiasteisen tieverkoston kunnosta. Kotimaisen metsäenergia käytön lisääminen edellyttää nopeita investointeja terminaaleihin. Radan varressa olevien puuterminaalien lisäksi tarvitaan riittävän lähellä energiantuotantoa sijaitsevia metsäenergiaterminaaleja. Näistä polttokuivuuteen kuivatettava ja haketettava metsäenergia kuljetetaan energialaitokseen. Ilman energiaternaaleja metsähakkeen käyttö ei ole mahdollista.

Metsien kasvua on tuettava, jotta Suomi pystyy vastaamaan lisääntyneeseen kysyntään ja sitomaan lisää hiiltä metsiimme (VMI:n (Luke)tulokset kasvuluvuista ja hiilensidonnasta). Hoitorästien purkamiseen ja taimikojen hoitoon on saatava vauhtia. Ennallistaminen ja muut metsien suojelutoimenpiteet pitää suhteuttaa huoltovarmuuteen ja alueen elinvoimaan.

Matkailualan kehittämisen mahdollisuudet itäisessä Suomessa ovat huomattavat. Matkailualaa on määrätietoisesti kehitettävä ympärivuotiseksi myyntiin ja markkinointiin panostamalla. Ruokamatkailua ja muuta itäiseen Suomeen sopivaa luontoon ja liikuntaan perustuvaa teemamatkailua (esim. metsästys-, retkeily-, pyöräily- ja hiihto-, mökkimatkailu) on kehitettävä Visit Finlandin ja itäisen Suomen alueella toimivien matkailun alueorganisaatioiden kanssa. Itäisen Suomen matkailuun ja ruokakulttuuriin liittyviä brändejä ja sertifikaatteja (esim. Saimaa ERG, Karelia á la Carte, yhteinen Järvi-Suomi brändi) on edistettävä. Kestävän matkailun eri ulottuvuudet on otettava huomioon alan tuotekehityksessä ja markkinoinnissa. Tuotetarjontaa matkailualalla on suunnattava ja kehitettävä uuden markkinatilanteen mukaisesti. Venäläisten matkailijoiden jäätyä pois, on panostettava enemmän erityisesti saksankielisen Euroopan (DACH) markkinoille ja samalla haettava uusia Keski- ja Etelä Euroopan alueita. Saavutettavuus on eräs tärkeimmistä matkailun kehittämisen toimintaedellytyksistä. Liikenneyhteyksiin, infraan (ml. tietoliikenneyhteydet) sekä

yhteistyöhön ja kampanjoihin VR:n, lentoliikenneyhtiöiden ja ulkomaisten matkanjärjestäjien kanssa on panostettava. Matkailualan työvoiman saanti on turvattava itäisessä Suomessa.

Energia-ala on merkittävä itäisen Suomen elinvoiman lähde, vaikka alue jääkin muuta maata selkäesti heikompaan asemaan tuulivoimalainvestointien osalta. Puolustusvoimien erityistarpeista johtuen itäinen Suomi jää ilman jopa miljardien eurojen arvoisia investointeja. Syntynyt tilanne edellyttää nyt sitä, että laki tuulivoiman kompensatioalueista (490/2013) on laajennettava käsittämään koko Suomi. Menettely on valtion talouden kannalta budjettineutraali, koska tuulivoimayritykset maksavat kompensatiokustannukset. Puolustusvoimien erityistarpeista huolimatta myös itäiseen Suomeen mahtuu tuulivoimaa. Erityisesti on hyödynnettävä siihen kytkeytyvät vetytalouden mahdollisuudet itäisessä Suomessa, joita myös julkisen sektorin on edistettävä. Jo tällä hetkellä on liikkeellä vetytalouden hankkeita Kouvolan seudulla. Biokaasun kasvavat mahdollisuudet on hyödynnettävä myös itäisessä Suomessa. Etelä-Savossa ja Pohjois-Savon alueella on parhaillaan vireillä merkittäviä biokaasuhankkeita, joita on edistettävä ja joiden rahoitus on varmistettava. Myös muut alueen hankkeet on kartoitettava.

Koulutus ja osaaminen ovat elinvoiman lähteitä myös itäisessä Suomessa. Alueen kaikkien tasojen oppilaitoksien toimintaedellytyksistä on huolehdittava. Myös luonnonvara-alan koulutuksesta itäisessä Suomessa on huolehdittava. Erityisenä itäisen Suomen elinvoimaa lisäävänä asiana on eläinlääkäreiden koulutuksen aloittaminen Itä-Suomen yliopistossa. Tällä voitaisiin vastata paitsi erityisesti itäisen Suomen eläinlääkäripulaan, niin myös koko maan tarpeisiin.

3. Esittele kolme vaikuttavinta ratkaisua perusteluineen itäisen Suomen elinvoiman lisäämiseksi

1. Huolehtimalla siitä, että Uudistuva ja Osaava Suomi 2021-2027 -ohjelman toimenpiteet ja näihin varattu rahoitus kohdentuvat itäisen Suomen elinvoiman, työllisyyden ja hyvinvoinnin edistämiseen muuttuneesta tilanteesta huolimatta. Itäinen Suomi tarvitsee nyt vahvoja aluepoliittisia toimia, joiden rahoitusta on lisättävä. Rajat ylittävään yhteistyöhön varatut määrärahat on kyettävä kohdentamaan itäiseen Suomeen, vaikka Venäjä-yhteistyö onkin päättynyt. Jos tämä ei ole mahdollista EU-ohjelman kautta, on asia hoidettava kansallisin toimin. Saimaan kanavan korjaukseen varatut määrärahat ja muiden peruttujen infrahankkeiden varat on kohdennettava itäisen Suomen infrahankkeisiin.

2. Huolehtimalla itäisen Suomen saavutettavuudesta. Tämä tarkoittaa riittäviä panostuksia tie- ja rataverkoston kunnossapitoon ja kehittämiseen, toimiviin lentoliikenneyhteyksiin sekä myös tietoliikenteen laajakaistoihin. Erityisesti on pidettävä huolta alempiasteisen tieverkoston kunnossa, jolla turvataan maa- ja metsätalouden toimintaedellytyksiä itäisessä Suomessa. Toimivat liikenne- ja tietoliikenneyhteydet ovat merkittävä asia elinkeinoelämän ja yritysten toimintaedellytysten näkökulmasta, palvelevat matkailuelinkeinon kehittämistä, monipaikkaisen asumisen ja työnteon mahdollisuuksia sekä itäsuomalaisten ihmisten normaalia elämää.

3. Hyödyntämällä biotalouden mahdollisuudet itäisessä Suomessa. Alueen maatalouden ja tuotteita jalostavan elintarviketeollisuuden negatiivinen kehitys on katkaistava erityisillä itäiseen Suomeen kohdistettavilla politiikkatoimilla. Metsätaloudella ja puunjalostuksella on perinteisesti ollut erityinen asema itäisessä Suomessa. Nyt vallitsevassa tilanteessa itäisen Suomen metsäbiotalous tarvitsee kasvustrategian ja sitä tukevia toimenpiteitä. Alueen metsäteollisuuden uus- ja korvausinvestointeja on edistettävä, metsänhoitotöiden kannustimia vahvistettava ja panostuksia tutkimukseen ja kehittämiseen on edelleen lisättävä. Myös luontoon perustuva matkailu sekä uusiutuvaan energiaan pohjautuvat energiaratkaisut ovat osa biotaloutta, joihin on erityisesti panostettavan itäisessä Suomessa.

Tiainen Simo

Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry - Simo Tiainen